

1946

REDE EN ERVARING IN DE NATUURWETENSCHAP DER XVIIIe EEUW.

Rede uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van
Buitengewoon Hoogleeraar in de Faculteit der Wis- en
Natuurkunde aan de Vrije Universiteit te Amsterdam op
Vrijdag 1 Februari 1946 door Dr R. HOOYKAAS.

Inleiding.

Door een grazig landschap, onder lichtblauwen hemel, wandelt een landman in een paarsen pantalon en een smetteloos wit Schillerhemd, waaruit het rose vleesch van zijn molligen hals te voorschijn komt; over zijn schouder hangt achtereendoos een hak, op het hoofd draagt hij, in een doek geknoopt, een bundel eikenloof en bloemen; in het verschiets kringelt de rook uit den schoorsteen van zijn idyllisch hutje. Zóó wenschte de 18de eeuw het leven te zien, maar zoo wás het niet. „De ongelukkige landbouwer zucht in zijn stulp; hij heeft vertegenwoordiger noch verdediger” zegt de physiocraat Lavoisier, en zóó was het. Neen: er loeiden geen koeien „in een bogtig dal” in Zuid-Holland en men vond geen „tempelruïnes in t' aaklig licht der maan” langs de Vecht. De werkelijkheid was geen operette vol elegante frivoliteit van gepoederde pruïden, zijden hoepelrokken, kaarslicht en kristalgeflonker; herders en herderinnetjes dansten geen gavottes bij de ijle klanken van het spinet; het bestaan van den 18de-eeuwer was geen droom van rose, hemelsblauw, zacht-lila en verguld.

Men verwijt daarom aan de 18de-eeuwsche cultuur, dat zij gebrek aan werkelijkheidszin vertoont, dat kunst en letteren, wijsbegeerte en wetenschap zich een realiteit construeeren, zooals zij die wel zouden wenschen: eerst met behulp van theoretische abstracties, daarna ook met behulp van een sentimentaliteit, die even vreemd aan de werkelijkheid is als de koude redeneerzucht op welke zij een reactie is.

Tegenover de lichtzinnigheid, het rationalisme, de systematiseerzucht van de 18de eeuw stellen anderen echter weer, dat de 18de eeuw toch ook de eeuw is van ernstige, praktische pogingen tot